

Tibi Schatteles

Amintirile despre Germania ale unui canadian, fost roman, ratacitor

Partea II

In urmatorii patru ani am vizitat mai toate tarile din "lagarul pacii", fie ca turist fie in cadrul unor schimburi academice, de la Praga la Novosibirsk. Dar Germania, cea de vest, n-am vizitat-o decat dupa ce am emigrat (poveste lunga) in Canada. De sapte ori, fie manat de curiozitate, fie de unele obligatii, personale si profesionale. Experienta era nu mai putin trista decat cea din DDR. Bineinteles, am avut si experiente frumoase, placute, instructive, incurajatoare etc., adica din acelea de dragul carora incercam sa scapam de banalitatea cotidiana prin calatorii. Dar eu nu pot scapa de "prejudecati".

Cum am calatorit in Germania? Incerc sa raspund la aceasta intrebare facand un scurt raport al calatoriilor mele impreuna cu Agnes, dupa diversele tipuri de motive. Uneori am incercat sa imit pe cei de a caror invatatura am beneficiat si altfel. Astfel, fie in Germania, fie in Italia, i-am imitat pe Goethe si pe Heine. Am incercat sa reproduc itinerariul celui din urma poet mentionat angajandu-ne intr-o *Harzreise*. Itinerariul era in linii mari asemanator, dar experienta era, bine inteles, cu totul diferita. Asta era de asteptat, caci tragedia cauzata de nazism a penetrat si a amarat, de multe ori, placerile adevarate ale vagabondajului. Am inceput deci la Goslar. Lui Heine nu i-a placut orasul, dar noua ne-a placut foarte mult. Era frumos, dar nu fara urme triste. Nu am de gand sa fac o istorie a evreimii din acest oras, dar o simpla intamplare va putea revela foarte multe. (Am o enorma colectie de "simple intamplari" din calatoriile noastre, aici voi oferi doar o mica selectie).

Ne-am plimbat pe strazile frumosului orasel admirandu-i curiozitatile, inclusiv perechea impunatoare plasata de señor Botero pe o piata. Dincolo de ea, am intrat in vechiul cartier comercial, modernizat dar cu respect fata de aspectul traditional al orasului. Traditional? Ma rog, la un moment dat am vazut o casa comerciala usor modernizata cu doua stelute ... galbene. Erau plasate discret intr-un colt al cladirii dificil de fotografiat. Am intrebat pe cineva, la fel de discret, despre cladire si ni s-a spus ca acesta este *das Goldenstern Haus*. Eram cam surprinsi, mai ales cand am aflat ca la origine, aceasta a fost *das Rosenkranzsche Haus*. Deci Rosenkranz and Goldenstern. Oare e vreo referinta la caracterele tragice ale marelui poet englez dintre care unul, *Guildestern*, si-a schimbat putin ortografia numelui? Asocierea nu e complet lipsita de baza, dar istoria mai completa e urmatoarea: A fost odata la Goslar un negustor evreu numit Oskar Rosenkranz. Ma rog, nu e singurul evreu care este sau a fost numit dupa matanii, adica Rosenkranz. Dar acesta a fost proprietarul unui mare magazin, mare pentru Goslar, unul din acelea care in zilele noastre se numesc "universale" si care din mijlocul secolului XIX a fost proprietate evreiasca. Si apoi a venit nazismul, iar Oskar ca si doamna Else si fiica lor Erna au pierit la Auschwitz. Dar un nepot fratern al lui Oskar, si anume Walter R., care a trait la Hamburg, a reusit inca in anii treizeci sa fuga in Anglia unde s-a instarit si a devenit Walter Roxton. Dupa razboi, cand in 1956 orasul a decis renovarea cladirii, Walter, care a mostenit-o, a cerut sa fie numita *Goldenstern Haus*. Cererea a fost acceptata de oras si astfel casa reaminteste celor care vor sa-si aminteasca, soarta celor care inainte de deportare au purtat "steaua aurita". Dupa cum am citit in cartea despre istoria

evreilor din Goslar, in acest fel steaua galbena a evreilor a fost *sublimiert zum goldenen, zum Gldestern*, adica a fost transformat intr-o "stea aurie" de catre Walter. Si nevoia acestor amintiri m-a facut sa includ in "colectia" mea si aceasta istorie adevarata. - Si apoi ne-am continuat drumul fara sa stim, asa cum am aflat ulterior, ca l-am imitat nu numai pe Heine, dar si familia Rosenkranz. Am vazut undeva o fotografie din 1920 a familiei colindand intr-un *Harzwanderung*. (calatorie in Harz)

Excursiile ulterioare erau frumoase si instructive (*Reise bildet* - nu-i asa?), dar niciodata complet senine. Dupa Kassel, la Wolfenbttel am vizitat splendida biblioteca unde ni-s-a permis sa rasfoim cateva carti foarte vechi pe masa de lucru rotativa(!) care m-ar costa cca, C\$10.000 daca as comanda una. Dar la una din mesele mai obisnuite am intalnit o domnisoara care lucra la teza ei de doctorat (sau de seminar?) despre modul in care nazistii l-au *umfunktioniert* pe Shakespeare intr-un "poet al rasei germanice". Ea mi-a aratat si o lista de cca. 200 titluri de lucrari naziste cu acest subiect. Eu n-am fost surprins dar ea era furioasa pe stapanii de ieri ai tarii. Si astfel acestia m-au facut si pe mine sa-mi reamintesc nu numai de faptul ca odinioara Lessing a fost aici bibliotecarul sef, un fapt istoric care m-a facut sa aleg locul pentru o vizita.

Am continuat in zig-zag cu masina inchiriata, fiind foarte atenti sa nu ne lovim de granita unei DDR inca in functiune (1985), si am ajuns la Hamburg. O aventura de numai patru zile, prea putine pentru un oras asa de mare si interesant. Totusi ne-am simtit bine. Si apoi un detaliu amuzant, pentru a oferi un moment de relaxare cititorului acestei scrieri care se concentreaza asupra unor fapte triste din trecut. Intr-o zi ne-am imbarcat pe un vaporas care ne-a plimbat in jurul lui *Binnenalster* pentru a vedea locurile frumoase de pe malul acestui golf. Am primit si o lectura de la ghidul de pe vas care ne-a lamurit asupra locurilor vazute. Si apoi am beneficiat si de comentarii generale privind orasul. Am aflat ca Hamburg este un oras foarte straniu deoarece strazile, pietele etc. sunt numite numai dupa lucruri care nu mai exista. Astfel era un *Gnsemarkt, Pferdemarkt, Jungfernsteg* ... adica Targul gastelor, Targul cailor, Splaiul virginelor etc. Adica de toate cate nu mai exista. La Hamburg. Dar noi am mai gasit si lucruri reinviate. Astfel pe piata din fata frumoasei primarii a aparut copia unei statui a lui Heinrich Heine, originalul fiind fost distrus de nazisti. Si el m-a facut sa-mi amintesc de multe altele, motiv pentru care l-am urmat si pe al sau *Tannhuser*, astfel ca "*Zu Hamburg sah ich Altona, Ist auch eine schne Gegend*" adica "La Hamburg am vazut Altona care e tot o zona frumoasa". Fara indoiala, doar ca nici aici nu mai puteau fi gasiti urmasii acelora pe care poetul i-a cunoscut. De aceea tot ce pot sa spun si eu este ca: "*ein andermal erzhl ich dir, Was mir alldort begegnet*" sau "cu o alta ocazie am sa-ti spun tot ce m-a intampinat acolo".

Am lasat masina si am luat trenul pentru Lbeck. - E un loc frumos de vizitat oricum, dar eu mai aveam si motivele mele. Nu neaparat pentru ca acesta era orasul lui Thomas Mann. Desi am fost si in casa Buddenbrook. Motivul? Sa schimb la banca ocupand aceasta cladire un *traveller's cheque* din C\$ in DM. Ca Europa nu era inca ruinata de EURO. Si apoi ne-am plimbat pe strazi indreptandu-ne spre o destinatie importanta, intalnind pe drum si trei doamne care-si protejau farmecele cu cate o *burka*. Dar n-am intalnit multi din cei care au suferit in trecut in acest oras la economia caruia contributia lor nu a fost de loc neglijabila in epoca moderna. Chiar si la sinagoga n-am mai gasit decat unul singur. Era cel insarcinat cu pazirea si ingrijirea ei, si cu lamurirea turistilor. Am aflat de la el ca aceasta e

una din numai trei sinagogi din fostul Reich care, desi vandalizate in *Kristallnacht*, nu au fost ravasite de flacari. Servicii se tineau, dar numai foarte rar, cand putinii evrei din regiune se intalneau de sarbatori. In curtea sinagogii, pe cateva banci, sedeau mai multi tineri germani care au aratat un interes simpatizant pentru cei care odinioara isi faceau aici rugaciunile. Dar ghidul nostru nu era incantat si a regretat putin faptul ca a revenit in orasul sau natal pentru a accepta acest serviciu. De unde a revenit? Raspunsul: *Ich war ein Hajal im Tzachal*. (Am fost soldat in armata israeliana) Iar in acest oras nu mai avea pe nimeni.

Interesul meu pentru Lübeck, afara de faptul ca un economist trebuie sa se intereseze pentru Hansa, era cauzat mai ales de importanta unor invatati evrei din raza curiozitatii mele. E vorba inainte de toate de familia de rabini Carlebach. Unul din membrii acestei familii a publicat un important studiu despre Lewi ben Gerson, sau Leon de Bagnole (en Provence), sau Leo Hebreus, sau pur si simplu Gersonides (1288-1344). Ma voi abtine de la o disertatie dar trebuie sa mentionez lucrarea lui Joseph Carlebach intitulata "*Lewi ben Gerson als Mathematiker*" care a fost publicata in 1908 de universitatea din Heidelberg. Ghidul nostru ne-a oferit interesante documente despre autorul care, in 1925, a devenit si sef rabin pentru Schleswig-Holstein, cu sediul la Altona. Sfarsitul lui a fost insa foarte trist. Joseph Carlebach, nascut la Lübeck in 1889, a murit in 1942, undeva in Latvia, intr-un masacru al deportatilor evrei germani organizat si executat de ocupantii nazisti. Un exemplar al operei mentionate se afla pe raftul meu suferind de obiceiul meu prost de a mazgali cu note si sublinieri cartile care ma intereseaza.

Inca o trista incheiere a unei excursii, pe langa cele citate si pe langa multe altele din care vreau sa mentionez numai cateva, in incheiere. Tot in anii optzeci, revenind cu masina dintr-o vizita la Timisoara, am trecut prin München fara intentia de a ramane in oras. Dar poate ca ochii nostri au o sensibilitate particulara pentru unele imagini. Agnes si cu mine am observat in acelasi moment un modest monument, o simpla piatra, fara text, fara nimic altceva decat o *menorah*. Ne-am interesat, intreband trecatori, dar nici unul nu a stiut (sau nu a vrut?) sa ne spuna despre ce e vorba. Mai tarziu, de la prieteni imigranti am aflat ca acesta e locul unei mari sinagogi distruse de nazisti. In alte locuri, ca la Schwäbisch Hall, cladirea sinagogii am gasit-o intregă, dar n-am intrat pentru ca nu ne interesa Rock-Konzert-ul afisat la intrare.

Si apoi Rothenburg ob der Tauber, o interesanta amintire si un interesant subiect din istoria evreilor din Germania. Frumusetea aceluia "*Judentanzhaus*" care a servit ca centru comunitar, a fost restabilita. Dar pe strada alaturata am intalnit ceva care ne-a spus tot. Era o casa pe care a fost plasat numele strazii: *Judengasse*. Iar pe fereastra de langa aceasta tablita scria: "*Zimmer frei*". Nu am inchiriat-o si ne-am intors in Canada. Dar de atunci imaginea acestui colt de strada reapare in memoria noastra ori de cate ori e vorba de evrei si Germania. Intre timp numerosi evrei ratacitori din Est au venit in Germania si, fiind evrei, se afirma prin "scaparari [si nu numai scaparari] de creativitate", cum am aflat de la Getta. Speram ca va continua bine, dar totusi:

Zachor – Aminteste-ti

Partea I : http://www.bjt2006.org/TS_Amintiri_4711.pdf